

Türkiye Cumhuriyeti
Yeni Kentsel Gündemin Uygulanmasına
İlişkin Ulusal Rapor
(Mart, 2021)

ÖZET

Yönetici Özeti

Türkiye, 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündeminin kabulünden itibaren sürdürülebilir bir dünya için katkı vermeye hazır olduğunu katılım sağlanan tüm çalışmalarda vurgulamaktadır. Nitekim 2016 yılında BM Yüksek Düzeyli Siyasi Forumunda (HPLF) Gönüllü Gözden Geçirme Raporunu (VNR) sunan 22 ülke arasında yer almış ve gündeme sahipliğini göstermiştir.

Bu kapsamda, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'nın (SKA) yerel düzeyde uygulanmasının aracı olan “Yeni Kentsel Gündem (YKG) Ulusal Raporlama Çalışması”, katılımcı bir yaklaşımla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı çalışma grubunca; ilgili kurum ve kuruluşlardan bildirilen odak noktalarından alınan bilgiler, belediyelerinden elde edilen örnek uygulamalar ve belediye birliklerinin görüşleri doğrultusunda, kalkınma planları, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Türkiye 2. Ulusal Gözden Geçirme Raporu”, “Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Değerlendirme Raporu” ve ilgili tüm politika dokümanlarımız ile bütünleşik olarak yürütülmüştür.

Paydaş Katılımı ve Taahhütler

Türkiye, 2016 yılında YKG'nin kabulünden sonra, geçmişinden gelen uzlaşma ve istişare kültürü içerisinde çalışmalara başlamıştır. 2017 yılı itibarıyla 2. Ulusal Şehircilik Şurası düzenlenerek YKG ulusal şehircilik gündemi çerçevesinde mercek altına alınmış ve bu doğrultuda yeni şehircilik vizyonumuz; insan odaklı, doğal kaynaklarını koruyan, tarihi ve kültürel varlıkları gözetken, şehirleri afetlere karşı dayanıklı hale getiren, yenilikçi ve özgün, katılımcı, şeffaf ve çözüm odaklı ilkeler üzerine inşa edilmiştir.

Bu taahhütleri yerine getirmek adına, yasal çerçeve, sahiplilik ve finansman üç önemli belirleyici kriter olarak benimsenmiştir. Yasal çerçeve bağlamında mevzuatımız sürdürülebilir kentsel gelişmenin temininde oldukça kapsamlı ve yeterli düzeyde olup gerektiği yerde mevzuat ele alınarak güncellenmektedir. Uygulamada ulusal ve sektörel politika belgeleri ile entegrasyon sağlanarak sahiplilik ve finansman tesis edilmiştir. Bu doğrultuda ulusal Bütünleşik Kentleşme Strateji Belgesi (KENTGES) yeniden ele alınarak Ulusal Mekânsal Strateji Planı hazırlık süreci devam etmektedir.

YKG'nin uygulamasının yanı sıra ulusal ilerlemenin raporlanmasında Çevre ve Şehircilik Bakanlığının koordinasyonunda bir çalışma grubu kurulmuş ve kamu kurumlarının, STK, özel sektör ve yerel yönetimlerin sürece doğrudan katılım ve katkılarının alınması sağlanmıştır.

Türkçe'ye çevrilen tüm doküman ve duyurular <https://habitat.csb.gov.tr/> internet sitesinde paylaşılmaktadır.

Covid-19 Tepkisi/Yanıtı

Toplumun neredeyse tamamını etkisi altına alan COVID-19 Pandemisi sürecinde Türkiye’de özellikle kırılğan kesimler olmak üzere toplumun tüm kesimlerini desteklemeye yönelik tedbirler alınmıştır. Pandemi süresinde yaşanan sosyal yaşamdaki değişim, uzaktan çalışma ve uzaktan eğitim uygulamaları gibi zorunluluklar haberleşme altyapı ve hizmetleri ile bilişim altyapısının önemini bir kez daha ortaya çıkarmıştır.

Pandemi süreci Türkiye’deki güçlü sağlık altyapısı ve sağlık personelinin özverili çalışmaları sayesinde başarılı bir şekilde yönetilmeye devam edilmektedir. Türkiye’nin nitelikli sağlık altyapısı ve personel tecrübesini diğer ülkelere aktarmasına yönelik faaliyetler yürütülmektedir. Dünya Sağlık Örgütü başta olmak üzere uluslararası kuruluşların Pandemiye ilişkin gerçekleştirdikleri çalışmalara ve bilgi alışverişine yönelik toplantılara ülke olarak aktif şekilde katılım sağlanmaktadır. Merkezi hükümetin ve uluslararası kuruluşların kılavuzluk ve yönlendirmelerinin yanı sıra yerel yönetimlerce, Pandemi ve sonuçlarına yönelik sağlık, lojistik, ekonomik ve sosyal destek gibi hizmetler verilmekte olup ilgili bölümlerde örnekleri sunulmuştur.

1. BÖLÜM: Sürdürülebilir Kentsel Gelişme için Dönüştürücü Taahhütler

1.1. Sosyal İçerme ve Yoksulluğun Sona Erdirilmesi için Sürdürülebilir Kentsel Gelişme

1.1.1. Sosyal içerme ve yoksulluğun sona erdirilmesi

1.1.1.1. Yoksulluğun tüm biçimleriyle ortadan kaldırılması

Son 20 yılda; sosyal koruma sisteminin yeniden yapılandırılması, farklı kurum ve kuruluşlar tarafından yapılan sosyal destek ve yardımların Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı altında birleştirilmesi öne çıkan gelişmeler olmuştur. 2015 yılı itibarıyla günlük geliri 2,15 ABD Dolarının altında olan fertlerin nüfusa oranı %0,06 düzeyinde olup yoksulluğun tüm biçimlerini her yerde sona erdirmek olarak tanımlanan hedef Türkiye için aşılmıştır. Yoksulluk riski olan çalışan nüfus oranı 2010 yılında %17,9 iken 2019 yılında %13,2’ye; görel yoksulluk oranı, 2009 yılında %24,3 iken 2019 yılında %21,3’e gerilemiştir.

1.1.1.2. Eşit olarak paylaşılan fırsatları ve faydaları teşvik ederek kentsel alanlardaki eşitsizliğin azaltılması

Gelir dağılımının düzeltilmesi, ayrımcılığın azaltılması gibi hedeflere yönelik ekonomik ve sosyal politikalar geliştirilmiş, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumunun kurulması başta olmak üzere bir dizi mevzuat düzenlemesi ve kurumsal düzenleme gerçekleştirilmiştir. Gelir dağılımındaki eşitsizliği işaret eden gini katsayısı 2009 yılındaki 0,415 seviyesinden 2019 yılında 0,395’e gerilemiştir. Bunun yanı sıra, en zengin %20’lik grubun yıllık kullanılabilir gelirden aldığı payın en yoksul %20’lik grubun aldığı paya oranı (P80/P20) da 2009 yılında 8,5 iken 2019 yılında 7,4’e düşmüştür.

1.1.1.3. Hassas grupların (kadınlar, gençler, yaşlılar ve engelliler ve göçmenler) sosyal katılımının sağlanması

Ulusal İstihdam Stratejisi Belgesinde 2023 yılına kadar kadınların işgücüne katılım oranının %41'e çıkarılması, kadınların kayıt dışı çalışma oranının %30'a düşürülmesi, genç işsizlik oranının genel işsizlik oranına yaklaştırılması ve engelli işçi açık kontenjanının tamamının doldurulması hedeflenmiştir. 2009 yılında %26 olan kadınların işgücüne katılım oranı 2019 yılında %30,3 olarak gerçekleşmiş, Kamuda Engelli Kontenjanı Programı kapsamında Haziran 2020 itibarıyla kamuda 57.408 engelli vatandaş istihdam edilmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı huzurevi sayısı Eylül 2020 itibarıyla 156'ya çıkmış olup 292 adet gençlik merkezi ülke çapında hizmet vermektedir.

1.1.1.4. Sokaklar, kaldırımlar ve bisiklet şeritleri dâhil olmak üzere kamusal alanlara erişim sağlanması

Yaşlılar, engelliler ve yayalar da dâhil olmak üzere yolcu taşıma hizmetlerinden faydalanan diğer hareket kısıtlılığı olan insanların hareket kabiliyetinin geliştirilmesi amacıyla 2017-2019 yılları arasında "Türkiye'de Yolcu Taşımacılığı Hizmetlerinin Erişilebilirliği Projesi" sürdürülmüştür. 2019 yılı itibarıyla Türkiye'deki bisiklet yolu uzunluğu 1148 kilometreye ulaşmıştır. Türkiye'de bisiklet yollarının artırılması amacıyla Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğüne "Şehirlerarası Ulaşım ve Turizm Amaçlı Bisiklet Yolları Master Plan Hazırlanması Projesi" gerçekleştirilmiştir. Bisikletli Ulaşım Master Planı öncelikli görülen rotalar, Anadolu ve kıyı koridoru olmak üzere toplam 3165 km güzergâh için tamamlanmıştır.

1.1.2. Yeterli konuta erişim

1.1.2.1. Yeterli ve uygun fiyatlı konutlara erişim sağlanması

Türkiye'de son 20 yılda gecekondular ve kaçak yapılaşmayı önleyen, düşük gelirli grupları uygun fiyatla konut sahibi yapmayı amaçlayan, hanehalkı gelirine ve yaşam standardına katkı yapan sosyal nitelikli mülk konut politikalarının öncelikli politika alanı olarak, sosyal ve ekonomik boyutları ile Anayasal bir çerçevede düzenlendiği; konut ihtiyacı, yeterliliği ve erişilebilirliği kapsamında kamunun özellikle dar gelirliler için toplu konut teşebbüslerini desteklemek, planlı ve sağlıklı yapılaşmayı sağlamak üzere yasal, kurumsal ve idari düzenlemelerle piyasayı arz ve talep yönüyle yönlendiren, denetleyen ve destekleyen uygulamaları ve oynadığı rol, kaydedilen ilerlemeler TÜİK verileri ve Cumhurbaşkanlığı Yıllık Programı rakamları ile aktarılmıştır.

1.1.2.2. Sürdürülebilir konut finansmanı seçeneklerine erişimin sağlanması

Konut finansmanının temel kaynağının, kişisel tasarruflar ve tüketici kredileri olduğu, mülk konut sunumunda, kamunun doğrudan üretim faaliyetleri içinde yer almak yerine hanehalklarını ve özel sektörü teşvik eden ve destekleyen kurumsallaşmış sistemler, mülk konutun %95'ni üreten arsa karşılığı konut üretiminin-YapSat ve hasılat paylaşım modeli olarak yasal çerçeveler, ticari konut kredileri ve göstergeleri, ipotekli kredilerin gelişimi, kişisel tasarruf oranları, konut fiyat endeksleri, kredi/GSYH, konut/sabit sermaye yatırımları, SKUK-katılım bankacılığı ve Emlak Bank, finansman kaynağı olarak imar değer artışlarının kamuya geri döndürülmesi, dar gelirlilere yönelik TOKİ ve Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı uygulamaları, Konut Finansman Modeli olarak TOKİ Kaynak Geliştirme ve Gelir Paylaşımı Projeleri, TOKİ İş Modeli aktarılmıştır.

1.1.2.3. Kullanım güvencesi sağlanması

Meşruiyetini İnsan Hakları Evrensel Beyanname-i-İHB'nden alan mülkiyet kullanma güvencesi (A/HRC/25/54) sadece kamu yararı gerekçesi ve yasalarla düzenlenmiş açık kurallar ile uluslararası hukukun genel ilkelerine uygun olarak sınırlanabileceğine (Ek-1 Protokol) hükmetmektedir. Türkiye'nin İHB ve Ek-1 Protokolü imza ettiği, Anayasasının 57. ve 35. maddeleri doğrultusunda kullanımın türüne bakılmaksızın konut ve barınma hakkını, mülkiyet hakkı ile birlikte güvence altına aldığı, bu kapsamda tüm iş ve işlemleri köklü bir yasal, idari ve kurumsal yapı ve düzenleyici çerçeveler ile yürütüldüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, İmar Kanunu, Kamulaştırma Kanunu, Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanun ve Borçlar Kanunu kapsamında aktarılmaktadır.

1.1.2.4. Gecekondu iyileştirme programları oluşturulması

YKG'de gecekondu olarak tanımlanan konut alanlarının, Türkiye'de 2000 yılı öncesi dönem ile karakterize gecekondu alanlarıyla örtüşmekte olduğu, günümüzde bu yerleşimlerin son 20 yılda uygulanan kapsamlı kentsel dönüşüm politikalarıyla düzenli yerleşimlere dönüşümü, 1. Ve 2. Konut Seferberliği Politikası, TOKİ'nin güçlendirilmesi, 1 milyon konut hedefi, sosyal, ekonomik ve mekânsal politikalarla bütünleşik Kentsel Dönüşüm Eylem Planı ve İl Bazlı Kentsel Dönüşüm Stratejilerinin 81 ilde hazırlanması, afet riski altındaki alanların dönüşümü ve bu kapsamda sağlanan kira ve faiz desteği, TOKİ Kentsel Dönüşüm İş Modeli ve Projeleri, Kuzey Ankara Girişi Kentsel Dönüşüm Projesi, Onuncu Kalkınma (2014-2018) Öncelikli Dönüşüm Programları ve Eylem Planları "Rekabetçiliği ve Sosyal Uyumu Geliştiren Kentsel Dönüşüm Programı" çerçevesinde aktarılmıştır.

1.1.3. Temel hizmetlere erişim

1.1.3.1. Güvenilir içme suyu, atık su ve katı atık bertarafına erişimin sağlanması

Konuyla ilgili Türkiye uzun yıllar önce yatırım yapmaya başlamış, bu sayede 2019 itibarıyla güvenilir şekilde yönetilen içme suyu hizmetlerini kullanan nüfusun oranı %98,6; Yaşadığı konut içinde tuvalet bulunan nüfusun oranı %96,2; Düzenli toplanan ve uygun nihai işlem uygulanan katı atıkların oranı % 78,6'ya ulaşmıştır. Yerel yönetimlerin projelerine İLBANK destekleri, SUKAP, KÖYDES, Sürdürülebilir Şehirler Projesi, Ulusal Atık Yönetimi Eylem Planı ve Sıfır Atık Projesi önemli çalışmalar. Su kayıp-kaçaklarının 2023'e kadar %25'e düşürülmesi, altyapı yatırımlarında sürdürülebilir finansman modellerinin geliştirilmesi ve sıfır atık uygulamalarının yaygınlaştırılması önemini korumaktadır.

1.1.3.2. Güvenli ve verimli toplu taşıma sistemine erişim sağlanması

Ülkemizde toplu taşımaya kolay erişen nüfusun oranı 2019'da %83,6'dır. TÜİK yaşam memnuniyeti araştırmasına göre farklı yaş ve cinsiyet gruplarında memnuniyet oranları benzerdir. Mevzuatta, ulaşım ve toplu taşıma, imar planlarının parçası olup araç trafiğinin azaltılması, toplu taşıma öncelikli sistem kurulması, yolculuk mesafelerini kısaltacak ulaşım sistemleri, ulaşım planları ile imar planlarının uyumlu hazırlanması, engellilerin toplu taşımaya erişimini kolaylaştıracak tedbirlerin alınması esastır. Büyükşehirlerde kurulan ulaşım koordinasyon merkezleri, sürdürülebilir kentsel hareketlilik planları, şehiriçi raylı sistemler, Ulusal Akıllı Ulaşım Strateji Belgesi ve akıllı ulaşım sistemleri öne çıkan çalışmalardır.

1.1.3.3. Modern yenilenebilir enerjiye erişimin sağlanması

Türkiye’de 2000’lerden itibaren sektörün serbestleşmesiyle elektrik üretim yatırımları artırılmış, 2010 itibarıyla nüfusun tamamı elektriğe erişebilmektedir. Enerji Verimliliği Kanunu, Yenilenebilir Enerji Kanunu, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği ile teşvik edici bir çerçeve bulunmaktadır. Türkiye’de enerji tüketimindeki yenilenebilir enerji payı %7.6; yenilenebilir enerji ve atıklardan elektrik üretim oranı %43.9’dur. Türkiye jeotermal enerjiden elektrik üretiminde Dünyada ilk 5’de olup belediyelerde en fazla jeotermal enerji kullanılmaktadır. Yenilenebilir Enerji Destek Mekanizması, Yenilenebilir Enerji Kaynağı Alanı yatırım modeli önemli uygulamalardır. Mevzuat doğrultusunda binalarda enerji kimlik belgesi zorunlu olup Kamu Binalarında Enerji Verimliliği Projesi yürütülmektedir.

1.2. Sürdürülebilir ve Kapsayıcı Kentsel Refah ve Herkes için Fırsatlar

1.2.1. Kapsayıcı kent ekonomisi

1.2.1.1. Genç istihdamı dâhil herkes için verimli istihdam sağlanması

Ülkemizde genç istihdamı, ulusal düzeyde belirlenen gösterge ile takip edilmektedir. İşgücüne katılma oranı 2018 yılında %53,2 olarak gerçekleşirken 2023 hedeflerinde %56,4, istihdam oranı 2018 yılında %47,4 olarak gerçekleşirken 2023 hedeflerinde %50,8, işsizlik oranı ise 2018 yılından %11 olarak gerçekleşirken 2023 yılında %9.9 olarak hedeflenmektedir. Türkiye, genç nüfus açısından önemli bir potansiyele sahip olduğu anlamına gelen demografik fırsat penceresi’nde bulunmaktadır. Fırsat penceresinin 2040 yılında kapanacağı, bu yıla kadar gençlerin iyi eğitilerek üretime yönlendirildiği takdirde, ciddi bir ekonomik büyüme gerçekleştirebileceği ve işsizlik sorununun çözülebileceği belirtilmektedir

1.2.1.2. Kayıt dışı ekonominin güçlendirilmesi

Kavram, 2030 Gündemi ve YKG’de bahsedildiği şekliyle az gelişmiş ülkelerde, günübirlik işler ile mutlak yoksullukla mücadelede bir strateji olarak benimsenmesine yönelik geliştirilen bir yaklaşımdır. Türkiye açısından bu başlık kayıtlı ekonominin güçlendirilmesi veya kayıt dışı ekonominin azaltılması olarak değerlendirilmektedir. 2006 yılında %47 olan kayıt dışı istihdam oranı, 2012 yılında %39 düzeyine gerilemiştir. Bu gelişmede, kayıt dışı istihdamla mücadeleye yönelik alınan tedbirler ve istihdam teşvikleri sonucu ücretli ve maaşlı çalışanların kayıt dışı istihdam oranının %31’den %22’ye gerilemesi etkili olmuştur.

1.2.1.3. Küçük ve orta ölçekli işletmelerin desteklenmesi

Türkiye ekonomisinin KOBİ ağırlıklı yapısı devam etmektedir. Bu kapsamda ülkemizde 2017 yılı itibarıyla yaklaşık 3,09 milyon KOBİ bulunmakta olup çalışan sayısı bakımından toplam girişimlerin %99,8’ini, istihdamın %74,2’sini, katma değer %54,1’ini, ihracatın %56,2’sini ve Ar-Ge harcamalarının %19,6’sını KOBİ’ler oluşturmaktadır. Diğer yandan KOSGEB desteklerinden imalat sanayiine ayrılan payın kademeli olarak %75’e, öncelikli imalat sanayii sektörlerine ayrılan payın ise %50’ye çıkarılması hedefi ile desteklerin yalınlaştırılarak, hibe yerine faizsiz, uzun vadeli, geri ödemeli destek modellerine kademeli olarak geçileceği hedefi bu konuya verilen önemi göstermektedir.

1.2.1.4. İş ve yenilik için elverişli, adil ve sorumlu bir ortamın teşvik edilmesi

Gelir dağılımının iyileştirilmesi, dezavantajlı kesimlerin gözetilmesi, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması bu başlıkla ilgili öne çıkan politikalar arasında yer almaktadır. Konu, Türkiye'deki firmaların pazarlara erişim ve adil rekabet ortamı ve yabancı yatırımcılar için sağlanan kolaylıklar bağlamında ele alınmaktadır. Bu çerçevede Türkiye'de yeni bir işletmenin açılabilmesinin koşullarına yönelik üretilen önemli bir gösterge olan Yabancı yatırımın kolaylığı, Dünya Bankası verileri çerçevesinde sunulmaktadır. Buna göre 2004 yılında 40 gün olan yeni bir işletme kaydı süresi 2016'da 10, 2019'da ise 7 güne inmiştir.

1.2.2. Herkes için sürdürülebilir refah

1.2.2.1. Kentsel ekonominin çeşitlendirilmesi ile kültür endüstrileri ve yaratıcı endüstrilerin teşvik edilmesi

Yerel potansiyel ve kültürel mirasa dayalı, sürdürülebilir ve kapsayıcı kent ekonomilerinin en önemli araçlarından biri, imalat sanayiinin yanında kültürel ve yaratıcı endüstrilerdir. Türkiye imalat sanayii katma değeriyle dünyada 16'ncı, Avrupa'da 6'ncıdır. İmalat sanayi istihdamının payı %18,4, kültürel istihdamın payı %2,5'dir. Çoğu teknolojik sektörü içermeyen AB sınıflamasıyla hesaplanmış bu rakam, Türkiye'nin zengin kültürel mirasının da etkisiyle potansiyelini göstermektedir. 116 üyeli UNESCO Yaratıcı Şehirler Ağına 6 şehrimiz üyedir. Yerel yönetimlerce sürdürülen kültürel faaliyetle, "Kültür Endüstrileri Destek ve Teşvik Rehberi" ve "Rekabetçi Sektörler Programı" önemli çalışmalarlardır.

1.2.2.2. Modern bir kent ekonomisinde başarılı olmak için teknik ve girişimcilik becerilerinin geliştirilmesi

Türkiye'de mesleki ve teknik ortaöğretim kurumu sayısı 3569 adet olup mesleki ve teknik eğitimde üretime yönelik yapısal dönüşüm ve istihdam seferberliği kapsamında çalışmalar yürütülmektedir. Milli Eğitim Bakanlığınca, mesleki ve teknik eğitimde sektör işbirliğini güçlendirmek için 211 kurumla protokol yapılmış, özel mesleki eğitim merkezi açılabilmesi için yasal düzenleme gerçekleştirilmiştir. OSB'lerde mesleki ve teknik Anadolu liseleri açılmaya başlamıştır. Mesleğim hayatım portalı, hayat boyu öğrenme programları, İŞKUR'un, üniversitelerin ve belediyelerin mesleki eğitim kursları, özellikle kadınların ve gençlerin girişimcilik becerilerinin artırılmasına yönelik eğitimler önemli çalışmalarlardır.

1.2.2.3 Üretkenliği en üst düzeye çıkarmak için kırsal-kent ilişkisinin geliştirilmesi

Ülkemizde kentsel ve kırsal sürekliliği gözetilen, dengeli bölgesel kalkınmada Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS), kalkınma ajanslarınca hazırlanan bölge planları ile destek araçları, GAP, DAP, DOKAP ve DOP programları ve Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi en önemli mekanizmalardır. Mekânsal boyutta kırsal-kent ilişkisinin artışının getireceği çevresel risklere karşı koruma-kullanma dengesini sağlayan çevre düzeni planları Ülkemizin %99'unda tamamlanmıştır. Büyükşehir belediyelerinin sayısı ve sınırlarının genişletilmesi ile kentsel ve kırsal alanların bütüncül planlanması ve yönetilmesi sağlanmıştır. Bu kapsamda tarımsal destekler verilmekte, kooperatifler, köy pazarları, yöresel ürün festivalleri vb. teşvik edilmektedir.

1.3. Çevresel Olarak Sürdürülebilir ve Dayanıklı Kentsel Gelişim

1.3.1. Şehirlerin ve insan yerleşimlerinin dayanıklılığı, azaltılması ve adaptasyonu

1.3.1.1. Kentsel yayılmayı ve bundan kaynaklanan biyolojik çeşitlilik kaybını en aza indirmek

İllerimizde biyolojik çeşitliliğin tespiti, ulusal biyolojik çeşitlilik envanteri ve mevzuat çalışmaları, biyoçeşitliliğin korunması, nesli tükenen türlerin doğal yaşam alanlarına geri kazanımına yönelik araştırmalar ve genetik tanımlama çalışmaları, ana yolların kenarlarında biyo-koridorlar oluşturulması, biyoçeşitliliğin izlenmesi ve envanterinin oluşturulması projeleri, Eskişehir Büyükşehir Belediyesince madencilik faaliyetleri sonucunda doğal yapısı bozulan alanların rehabilite edilmesi çalışmaları, Gaziantep Büyükşehir Belediyesince ekolojik kent projesi ve 2020 yılı sonu itibari ile 78 ilde toplam 285 Millet Bahçesi Projesi yürütülmüştür. Ayrıca 2018-2028 dönemi Biyoçeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlıkları da devam etmektedir.

1.3.1.2. İklim değişikliğini azaltım ve uyum eylemlerinin uygulanması

İklim değişikliğinin olumsuz etkilerine yönelik ulusal ve bölgesel uyum stratejilerini içeren planlama, uygulama ve kapasite geliştirme çalışmaları, 7 bölgemiz için İklim Değişikliği Eylem Planlarının hazırlanması, yerel düzeyde hava kalitesi eylem planlarını oluşturarak 31 ilde Temiz Hava Eylem Planlarının güncellenmesi çalışmaları, Taşkın ve Kuraklık Yönetim Planları, Çölleşme ile mücadele ve arazi tahribatının dengelenmesi kapsamında Çölleşme İzleme Sistemi, Toprak Bilgi Sistemi, Su Kaynaklı Dinamik Erozyon Modeli ve İzleme Sistemi, Ulusal Arazi Örtüsü Sınıflandırma ve İzleme Sistemi çalışmaları yürütülmektedir.

1.3.1.3. Doğal ve insan kaynaklı afetlerin etkisini azaltmak için sistemler geliştirmek

Afet tehlike ve risklerinin belirlenmesi kapsamında güvenli ve dirençli yerleşim alanlarının seçimi için İmar Planına Esas Mikrobölgeleme Etütlerinin yaygınlaştırılması, afetlere hazırlık ve afet sonrası müdahale de hastane, okul gibi ortak kullanım mekânları ile kritik altyapıların güçlendirilmesi çalışmaları, Türkiye Afet Risk Azaltma Planının tamamlanması, Afet Yönetim ve Karar Destek Sistemi, Yer Bilimsel Etüt Bilgi Sistemi, Mekânsal Planlarda Esas Alınacak Sakınım Önlemleri ve Mekânsal Planlama Sürecinde Aktif Fay Zonlarının 1/1.000 Ölçekli Haritalanması ve Fay Sakınım Zonu Oluşturma Kriterlerinin Belirlenmesi projeleri, 25 ilde lojistik ve teknik altyapının güçlendirilmesi çalışmaları yürütülmektedir.

1.3.1.4. Kaliteli altyapı ve mekânsal planlama yoluyla kentsel dayanıklılığın oluşturulması

Afet tehlikesi ve riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu alanlarda sağlıklı ve güvenli yaşamayı esas alacak kentsel dönüşüm projeleri, 59 ilde 268 Riskli Alan, 33 ilde 158 Kentsel Dönüşüm ve Gelişim Alanı, 66 ilde 48.000 hektar Rezerv Yapı Alanı tespiti çalışmaları, kentsel tasarım rehberi, kentsel mekânsal standartların geliştirilmesi, çevre düzeni planları, bütünlük kıyı alanları planlaması, köylerde yöresel özellikler ve ihtiyaçlar dâhilinde yapılaşma koşullarının belirlenmesi, akıllı kentler stratejisi ve bulut bilişim tabanlı kent bilgi sistemi, kentsel dönüşüm uygulamalarında planlama ilkelerinin ve kriterlerinin geliştirilmesi çalışmaları yürütülmektedir.

1.3.2. Doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi ve kullanımı

1.3.2.1. Kentsel alanlarda doğal kaynakların sürdürülebilir yönetiminin güçlendirilmesi

Ülkemizde temiz üretim, eko-verimlilik ve kaynakların sürdürülebilir kullanımı, üretimde kaynak verimliliğiyle birlikte materyal tüketiminde tasarruf, kaynak verimliliği çalışmalarının hızlandırılması, ormancılık, tarım, madencilik gibi doğal kaynak kullanan sektörler ve kimya sanayii için materyal ayak izinin ve tüketiminin takibi, yüksek katma değerli, yüksek teknolojiye üretime dayalı sanayi yapısına dönüşüm, sürdürülebilir üretim; üretim süreçlerinde kaynak (hammadde) verimliliğinin sağlanması ve temiz üretim (eko-verimlilik) ve yeşil alan standardının yükseltilmesi (Millet Bahçeleri) gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

1.3.2.2. Kaynak koruması, atık azaltımı, yeniden kullanımı ve geri dönüşümünün sağlanması

Ülkemizde doğal kaynakların korunması, “Yenilenebilir Enerji Kaynak Belgesi” verilen işletmelerin özellikle elektrik enerjisi üretimi amaçlı kullanımı, materyal tüketiminin azaltılması, geri dönüşüm faaliyetlerinin artırılması, tehlikeli atıklar ve diğer kimyasalların kontrol altına alınması gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

1.3.2.3. Su kaynaklarının ve kentsel kıyı alanlarının çevre duyarlı yönetimi

Ülkemizde çalışmaları yürütülen nehir havzası yönetim planları, sektörel su tahsis planları, kuraklık yönetim planları, taşkın yönetim planları ve içme suyu havzaları koruma eylem planlarının tamamlanması; ulusal su bilgi sisteminin yaygınlaştırılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması, kıyı alanlarının bütünlük yaklaşımıyla planlanması; etkin su yönetimi çerçevesinde sektörler arası eşgüdüm ve işbirliğinin sağlanması; bütünlük bir havza yönetim yaklaşımının benimsenmesi; Ulusal İzleme Ağının oluşturulması gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

1.3.2.4. Dijitalleşme, temiz enerji ve teknolojileri mümkün kılan akıllı-şehir uygulamalarını uyumlaştırmak

Ülkemizde çalışmaları yürütülen yerel yönetimlere akıllı şehir stratejilerini ve izleyecekleri yol haritalarını hazırlamalarında rehberlik sağlanması; güvenli, verimli, çevre dostu, sürdürülebilir ve akıllı bir ulaşım ağına erişilmesi, enerji verimliliğinde akıllı şehir uygulamalarının etkinleştirilmesi gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

2. BÖLÜM: Etkili Uygulama

2.1. Kentsel Yönetişim Yapısının Oluşturulması: Destekleyici Bir Çerçeve Oluşturulması

2.1.1. Yerel yönetimlerin kendilerine verilen sorumlulukları üstlenmesini sağlamak için yerindenlik

Anayasamızda yerel yönetimlerin seçilmiş organları üzerindeki denetim yetkisinin yalnızca yargı eliyle yürütülebileceği; kuruluş ve yetkilerinin yerinden yönetim ilkesine uygun olarak kanunla düzenlenmesi, görevleri ile orantılı kaynak sağlanması ve büyükşehirlerin kurulabilmesi hususları düzenlenmiştir. Özellikle 2004-2012 arasında yapılan mevzuat düzenlemeleriyle yerel yönetimler güçlendirilmiş, yetki alanları genişletilmiş, merkezi bütçe payı ve özgelirlerini artıracak tedbirler alınmıştır. Mahalli idarelerimizin öz gelirlerin toplamdaki payı 2019’da %43; genel bütçe vergi gelirlerinden alınan payın toplamdaki payı %50’dir. Bu doğrultuda özgelirlerinin artırılması, kapasitelerinin geliştirilmesi, büyükşehir modelinin koordinasyonu ve vatandaş katılımını güçlendirecek şekilde geliştirilmesi önemlidir.

2.1.2. Kentsel politikaların finans mekanizmaları ve bütçe ile bağlantısının kurulması

Ülkemizde son 20 yılda kamu yönetimine ilişkin yapılan düzenlemelerle eş zamanlı olarak yerel yönetimlerde stratejik planlama, bütçe ve performans yönetimi, yönetim bilgi sistemleri ve iç denetim konseptleri getirilmiştir. Büyükşehir belediyeleri, nüfusu 50.000’in üzerindeki tüm belediyeler ve il özel idarelerinin, bütçelerin hazırlanmasına ve kaynak tahsislerine esas, stratejik plan ve yıllık faaliyet raporları hazırlanması yükümlülüğü bulunmaktadır. Belediyeler için “Stratejik Planlama Rehberi” yayınlanmış olup stratejik yönetim çerçevesini uygulayan 346 adet belediye bulunmaktadır. Hizmet önceliklendirmesi, stratejik plan ve kaynak tahsisi ilişkisinin artırılması için belediyelere rehberlik edilmesi önemlidir.

2.1.3. İdarelerin kentsel politikaları uygulama becerilerinin geliştirmek için yasal ve politika çerçeveleri geliştirmek

İdarelerin kentsel politikaları uygulayabilmeleri adına imar ve çevre mevzuatı başta olmak üzere afet risklerinin azaltılması, doğal ve kültürel mirasın korunması, konuta, kentiçi ulaşım, dezavantajlı grupların kentsel hizmetlere erişiminin iyileştirilmesi, bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesi ve yerel yönetimlerin görev ve yetkilerine ilişkin kapsamlı ve köklü bir mevzuatımız bulunmaktadır. Yasaların yanında Kentleşme Şurası (2009) ile sonuç dokümanı olan KENTGES ve Habitat III Konferansı’nın ardından düzenlenen Şehircilik Şurası (2017) ile ulusal kentsel politika çerçevesi katılımcı süreçlerle oluşturulmuş bu doğrultuda pek çok yasal ve kurumsal düzenleme yapılmıştır.

2.1.4. Yerel ve metropoliten ölçekte çok düzeyli yönetişimin uygulanabilmesi için yerel yönetimlerin kapasitesinin geliştirilmesi

Ülkemizde 2004’de başlatılan yerel yönetim reformlarıyla büyükşehirlerde metropoliten bir yönetim modeline geçilmiştir. Buna ilişkin kapasite geliştirme çalışmalarından en önemlisi ilk aşaması, 2005-2007; ikinci aşaması, 2009-2011 arasında gerçekleştirilen Yerel Yönetimler Reformu Aşama 3’dür. Ayrıca yerel yönetimler idari sınırların ötesinde birlikler kurarak hizmet vermektedirler. Yerel ölçekte çok düzeyli yönetişimin sağlanması adına kalkınma ajansları ve bünyesindeki yönetim ve kalkınma kurulları da oldukça önemlidir. Yerel yönetimlerin hizmet

ve kapasitelerinin veriye dayalı göstergelerle değerlendirilmesi önemli olup Bakanlığımızca Mahallî İdareler Genel Faaliyet Raporu, Çevresel Göstergeler Raporu ve KENTGES Belediyeler Anketleri hazırlanmaktadır.

2.1.5. Kentsel politika ve planlamada katılımcı, yaşa ve cinsiyete duyarlı yaklaşımlar uygulanması

Türkiye’de sivil toplumun kent planlama ve yönetimine dâhil olduğu en önemli yapılar kent konseyleridir. 2005’den itibaren “Kent Konseyi Yönetmeliği” uyarınca faaliyetlerini sürdürmektedirler. Türkiye Kent Konseyleri Birliğine üye 116 kent konseyi bulunmakta olup bünyelerinde kadın, gençlik, çocuk, engelli vb. meclisler kurulabilmektedir. Belediye hizmetlerine gönüllü katılım, stratejik planlama, meclis toplantılarının canlı yayınlanması, ihtisas komisyonları, e-belediye uygulamaları, referandum, mahalle ve muhtarlıklar, hemşerilik bilinci, bilgi edinme ve dilekçe hakkı, açık kapı uygulamaları diğer önemli mekanizmalardır. Kent konseylerinin yaygınlaşması ve yerelde mekânsal planlama süreçlerinde katılımcılığın artırılması önem taşımaktadır.

2.1.6. Kadınların her alanda ve her düzeyde karar-alma mekanizmalarına tam katılımının sağlanması

Anayasamız başta olmak üzere tüm yasalarda kadın erkek fırsat eşitliği güvence altına alınmıştır. Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planı’nın beş temel politika ekseninden biri karar alma mekanizmalarına katılımdır. Kadın milletvekillerinin TBMM’deki oranı 2016’da %14,7 iken 2019’da 17,3’e yükselmiştir. Yöneticilik pozisyonundaki kadınların oranı 2019’da %17,5’a yükselmiştir. Kadın büyükelçi oranı %25, kadın hâkim oranı %45’tir. Rakamlardaki artışta 2000’li yıllardan itibaren kadınlara yönelik aktif işgücü programlarının rolü büyüktür. Uluslararası platformda Türkiye’nin dönem başkanlıklarında; G20’de Kadın20 Platformu; İslam İşbirliği Teşkilatı’nda “Kadın Danışma Konseyi” kurulmuştur.

2.2. Kentsel Mekânsal Gelişimin Planlanması ve Yönetilmesi

2.2.1. Entegre ve dengeli bölgesel kalkınma politikaları uygulanması

Ülkenin dengeli kalkınmasına azami katkıyı sağlamak, bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltmaktır. BGUS ve Türkiye Mekansal Strateji Planı konunun uygulanmasında önemli araçlardır. Sonuç odaklı programlar sayesinde 2008-2020 yılları arasında kalkınma ajanslarına merkezi bütçeden 8,1 milyar TL, yerel paylardan ise 4,8 milyar TL (2021 yılı fiyatlarıyla) kaynak aktarılmıştır. 2021 yılı için ise 331 milyon TL merkezi bütçe payı tahsisatı yapılmıştır. Kalkınma Ajansları 2016-2020 döneminde 7.818 projeye toplam 2,93 milyar TL destek sağlamıştır. Yararlanıcıların eş finansmanlarıyla projelerin toplam bütçesi 4,4 milyar TL olmuştur.

2.2.2. Konutun imar planlarına entegrasyonu

Bu başlık kapsamında merkezinde konut ve insan ihtiyaçları olan sürdürülebilir kentsel gelişme programlarının uygulanmasının destekleneceği yer almaktadır. Üretilen politika ve tedbirler ise özellikle kentleşme, nüfus artışı, yenileme ve afetten kaynaklanan konut ihtiyacı çerçevesinde arz-talep dengesinin gözetilerek karşılanması, konut ihtiyacının yerleşmelere göre belirlenebilmesi için konut stokunun ortaya konulması ve plan döneminde dar gelirliilere ve dezavantajlı gruplara yönelik 250.000 sosyal konut üretilmesine yönelik somut eylemleri

içermektedir. Kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin çalışmalara 2012 yılından itibaren, başta kurumsal ve bireysel kira yardımı, faiz desteği, kamulaştırma ve dönüşüm uygulamaları olmak üzere Çevre ve Şehircilik Bakanlığınca yaklaşık 19,9 milyar TL ödenek sağlanmıştır.

2.2.3. Kültürün imar planlamanın öncelikli bir bileşeni olarak dâhil edilmesi

Bu kapsamda temel amaç kültürel zenginlik ve çeşitliliğin korunup geliştirilerek gelecek nesillere aktarılması, kültür ve sanat faaliyetlerinin yaygınlaştırılması, millî kültür ve ortak değerler etrafında toplumsal bütünlüğün ve dayanışmanın güçlendirilmesi ile kültürün kalkınmadaki çok boyutlu etkisinin artırılması olarak ortaya konmaktadır. Kültürel alanlara göre merkezi devlet kültür harcaması 2014 yılında 1.595.000.000 TL'den 2019 yılında 2.978.000.000 TL'ye; kültürel alanlara göre mahalli idareler kültür harcaması ise aynı yıllar arasında 1.254.000.000 TL'den 1.754.000.000 TL'ye çıkmıştır. Ayrıca pilot olarak belirlenecek bir kentte kentsel tasarım projesi hazırlanması ve beş kentin koruma amaçlı imar planının hazırlanması hedeflenmektedir.

2.2.4. Kentsel alanlarda planlı kentsel gelişme, yenileme ve dönüşümün uygulanması

YKG ilkeleri ile uyumlu olarak 2018 yılında Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi hazırlanan il sayısı da 2023 yılında Türkiye'nin tüm illerini kapsayacak şekilde 81 il olarak hedeflenmiştir. 20 ilde Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi hazırlanmış, 25 ilde ise Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi hazırlama çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca her kent için Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesinin hazırlanması; 6,7 milyon konuttan, acil olarak belirlenen 1,5 milyon konutun 5 yıl içinde dönüşümünün sağlanması ve bu çerçevede 100.000 adedi İstanbul'da olmak üzere her yıl 300.000 konutun dönüşümü hedeflenmektedir.

2.2.5. Kentsel planlama ve tasarım kapasitesinin ve hükümetin her kademesinde şehir plancıları için eğitimin geliştirilmesi

Türkiye açısından konu, iki temel başlık altında ortaya konmaktadır. Bunlardan ilki, Çevre ve Şehircilik Bakanlığının yerel yönetimler ile birlikte yürüttüğü kentsel tasarım rehberleri ile kentsel planlama ve tasarımın kapasitesinin geliştirilmesi ikincisi ise kaliteli teknik eğitime erişimin sağlanmasıdır. KENTGES'in 2011 Yılı Faaliyet raporunda Türkiye genelinde belediyelerdeki toplam teknik personelin % 7'sini şehir plancılarının oluşturduğu saptanmıştır. 2004 yılında 54 olan devlet üniversitesi sayısı, 2009 yılında 95, 2014 yılında 105 ve 2019 yılında ise 130'a ulaşmıştır. Üniversite sayısındaki artışla birlikte; 2004 yılında 1.935.873 olan üniversite öğrenci sayısı; 2009 Yılında 2.874.736, 2014 yılında 5.606.703, 2019 yılında ise 7.740.502 sayısına ulaşmıştır.

2.2.6. Küçük ve orta büyüklükteki şehir ve kasabaların rolünün güçlendirilmesi

Türkiye nüfus dinamiklerine yanıt veren, dengeli bir bölgesel kalkınma sağlayan ve yerel mali alanda artış sağlamayı hedefleyen Ulusal düzeyde bir politika belgesi hiyerarşisine sahiptir. Türkiye'de yerleşimler, nüfusu 15 milyonu aşan İstanbul'dan, kırsal yerleşimlere kadar çeşitlenmektedir. BGUS'ta Türkiye'de yerleşim sınıfları; metropoller, büyüme odakları, bölgesel çekim merkezleri, yapısal dönüşüm illeri, öncelikli gelişme illeri olarak belirtilmiştir. Nispeten düşük gelirli yörelerde, bölgesel çekim merkezleri oluşturularak kalkınmada sürükleyici rol üstlenecek ve ülke genelinde daha dengeli kalkınmayı sağlayacak merkezler desteklenecektir. 2016-2020 döneminde 7.818 projeye toplam 2,93 milyar TL destek

sağlamıştır. Yararlanıcıların eş-finansmanlarıyla projelerin toplam bütçesi 4,4 milyar TL olmuştur.

2.2.7. Motorsuz seçenekler dâhil olmak üzere sürdürülebilir çok modlu toplu taşıma sistemlerinin uygulanması

Çevre ve kent yaşamının canlılığı üzerindeki etkilerini en aza indiren ve sürdürülebilir kapsayıcı ekonomik büyümeye katkısını en üst düzeye çıkaran, ürünlere ve hizmetlere verimli bir şekilde erişimi sağlayan, kentsel yük ve lojistik planlamasının yapılması ile birlikte çevre, ekonomi, sosyal uyum, yaşam kalitesi, erişim, yol güvenliği, kamu sağlığı ve iklim değişikliği dâhil kentsel ve metropoliten ulaşım ağlarının daha geniş faydalarını değerlendirmek üzere ulusal, ulus-altı ve yerel düzeyde mekanizmalar ve ortak çerçeveler geliştirmek için önlemler alınması taahhüt edilmiştir. Ulaştırma Bakanlığı tarafından Ulusal AUS Strateji Belgesi ve 2019-2022 Eylem Planı çalışmaları tamamlanıp uygulamaya konulmuştur.

2.3. Uygulama Araçları

2.3.1. Mali Kaynakların Seferberliği

2.3.1.1 Yeni Kentsel Gündem'in hükümetin her düzeyinde uygulanması için finansman çerçeveleri geliştirilmesi

Bölge kalkınma idareleri ve kalkınma ajanslarının daha etkin ve verimli çalışmalarına yönelik düzenleme yapılması ve uluslararası kaynak kullanımının artırılması; uygulama araçlarının etkinleştirilmesi, imar uygulamalarında kırsal ve kentsel yerleşmeleri dikkate alan katılımcılık ve finansman alanında yenilikçi yaklaşımların geliştirilmesi, yerel yönetimlerin mali kaynaklarının çeşitlendirilmesi ile etkin ve verimli kullanılmasının sağlanması; yerel yönetimlere görevleri ile orantılı gelir sağlayarak yerel yönetimlerin mali kapasitesinin artırılması; yerel kamu hizmeti standartlarının oluşturulması; yeni bir kentsel dönüşüm finansman modelinin oluşturulması konularına değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

2.3.1.2. İçsel (dâhili) finans kaynaklarının seferber edilmesi ve yerel yönetimlerin gelir tabanının genişletilmesi

Yerel yönetimlerin finansman ve mali yönetim konularında kapasitelerinin ve öz gelirlerinin artırılması; il özel idarelerine ilişkin müstakil bir gelir kanunun çıkarılması, objektif gelişmişlik endekslerinin (alansal ve dönemsel sürekli ve değişken nüfus, altyapı ihtiyacı, kültürel etkinlikler, sanayileşme, tarım ve hayvancılık, kırsal alan büyüklüğü, ilin gayri safi milli hasıladaki payı vb.) belirlenmesi ve buna bağlı olarak belediyelerin ölçeklendirmesinin yapılarak farklı görev, yetki ve sorumluluklar ile mali yapı oluşturulması gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

2.3.1.3. İhtiyaçlara, önceliklere ve işlevlere dayalı olarak merkezden yerel yönetimlere sağlam mali transfer sistemleri oluşturulması

Merkezi Yönetimin, mali açıdan, yerel yönetimleri desteklemesi; evsel nitelikli katı atıkların geri kazanım ve bertaraf tesisi projeleri ile aktarma istasyonu projelerinin desteklenmesi, Katı Atık Programının uygulanmasının yaygınlaştırılması, şehirlerin özgün kimliğini geliştirmek üzere doğal, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve yeniden canlandırılması için İLBANK

A.Ş tarafından yerel yönetimlere yönelik destek programı geliştirilmesi, görece geri kalmış bölgelerde çevresine hizmet verme bakımından merkez olma işlevi taşıyan illerde Cazibe Merkezlerini Destekleme Programının uygulanmaya devam edilmesi, gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

2.3.1.4. Kentsel finansman için finansal aracılardan (çok taraflı kurumlar, bölgesel kalkınma bankaları, yerel ve yerel kalkınma fonları vb.) kurulması

İLBANK ve Kalkınma Ajansları aracılığıyla; bölge planlarındaki öncelikler doğrultusunda mali ve teknik destek programlarının uygulanması; merkezi bütçeden aktarılan kaynaklarla yerel yönetimlerin yatırımlarının desteklenmesi; bölgelerarası eşitsizliklerin azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması; kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında iş birliğini destekleyerek yerel potansiyelin açığa çıkmasını sağlamak; bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak gibi konulara değinilmiş, örnek uygulamalar ve gerçekleştirilecek çalışmalar açıklanmıştır.

2.3.2. Kapasite Geliştirme

2.3.2.1. Kentler-arası işbirliği fırsatlarını genişletmek ve kentsel çözümlerin değişimini ve karşılıklı öğrenmeyi teşvik etmek

Belediyelerin %28'ini oluşturan 392 belediyenin 127 ülke belediyesiyle 1533 işbirliğini yürütmekte olduğu, ülke düzeyinde ise 7 adet bölgesel ağ tipi Belediye Birliği ile toplam birlik sayısı 704'dür . 2005 yılında Mahallî İdare Birlikleri Kanunu ile ulusal ve uluslararası düzeyde kentler-arası işbirliğini destekleyen ve harekete geçirilmiş, Türkiye Belediyeler Birliği, Marmara Belediyeler Birliği, Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlıkları, Vilayetler Hizmet Birliği, Türkiye'nin AB Katılım süreci yerelde kapasite geliştirme projeleri, merkezî/yerel kurum ve idarelerle AB ülkelerindeki muadilleri arasında işbirliğini güçlendiren town twinning-kardeş şehir, sınır ötesi işbirliği projeleri ve yerel diplomasinin gelişmesine sağladığı katkılar çerçevesinde aktarılmaktadır.

2.3.2.2. Kentsel gelişime politikalarının formüle edilmesinde uygulanmasında, yönetiminde, izlemesinde ve değerlendirilmesinde kapasite geliştirmenin etkili ve çok yönlü bir yaklaşım olarak uygulanması

Kentleşme dâhil, tüm sektörlerde politika geliştirme, stratejiler ve eylem planları, kalkınma planları doğrultusunda eşgüdümlü tasarlanmakta, Şuralar ve Kurumsal Strateji planları ile eylem planlarına dönüştürülerek uygulanmakta, Cumhurbaşkanlığı yıllık programları, çok yıllık yatırım programları ve orta vadeli planlar ile bütçe bağları kurulmaktadır. Sürdürülebilir kentsel gelişmenin merkezde ve yerelde etkili uygulama kapasitelerinin kurulması ve geliştirilmesinde, ulusal, uluslararası ve yerel düzeyde, tüm paydaşlar ve toplum kesimleri ile işbirliklerini harekete geçiren, destekleyen ve yaygınlaştıran kapsayıcı, katılımcı, çok aktörlü ve çok düzeyli kurumsallaşmış mekanizmalar iyi uygulama örnekleri ile 10. Kalkınma Planı Öncelikli Dönüşüm Programları ve Eylem Planları, Yerel Yönetim Destek Projesi, uluslararası işbirliklerinin ulusal öncelikler doğrultusunda katalize eden 9. Kalkınma planı ve Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kurumsal, yasal ve idari yapıları ile aktarılmaktadır.

2.3.2.3. Kanıta dayalı politika formülasyonu için azınlık grupları dâhil veri toplama ve kullanma amacıyla tüm yönetim düzeylerinde kapasite oluşturmak

Türkiye İstatistik Kurumunun-TÜİK Sürdürülebilir Kalkınma Amaçlarının izlenmesinde, il ve bölge bazlı araştırma ve kırılmanmış resmi istatistik üretmede, Resmi İstatistik Programı'nın RİP yürütülmesinde, diğer kurumların ürettiği verilerin kullanımını ve standardizasyonunda yetkili otoritedir. 10. Kalkınma Planı Öncelikli Dönüşüm Programı İstatistiki Bilgi Altyapısını Geliştirme Programı, Yerelde Kurumsal Kapasitenin Güçlendirilmesi Programı, 11. Kalkınma Planında Veri'ye dayalı Politika üretimi, Kalkınma Ajansları ve İLSEGE-İllerin ve Bölgelerin SosyoEkonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi Projesi, Stratejik Planlama Veritabanı, e-Belediye Bilgi Sistemi, Yerelbilgi, Mahalli İdareler Faaliyet Raporları, STK Veritabanı, GöçNet, Ulusal Mekânsal Veri Altyapısı- INSPIRE-TUCBS, MAKS, TopoVT, TAKBİS ile aktarılmaktadır.

2.3.2.4. Tüm yönetim düzeylerinde hassas gruplarla (dezavantajlı, engelli, göçmen, çocuk, kadın) birlikte çalışmak amacıyla kentsel ve bölgesel gelişme karar alma süreçlerine etkin katılım kapasitelerini kurmak

YKG, kimseyi geride bırakmadan ilkesi özellikle hassas grupların planlama dâhil mekânsal ve bölgesel gelişmeye dair karar alma süreçlerine katılımlarını sağlayacak kurumsallaşmış mekanizmaları kurmayı ve geliştirmeyi taahhüt etmektedir. Türkiye'de hassas ve dezavantajlı kesimlerin çok aktörlü ve düzeyli yönetim yapılarının karar alma süreçlerine doğrudan ve dolaylı katılımı sağlayan mekanizmalar ve araçlar, Kalkınma Planı, mekânsal Planlar, kurumsal strateji planı ve sektörel strateji ve eylem planlarının hazırlık süreçlerine katılım, Kamu-Sivil Toplumun işbirliği kapasite geliştirme projeleri; Belediyeler, kent konseyleri, Mahalli İdare Birlikleri ve Kalkınma Ajanslarının rolleri ve programları kapsamında aktarılmaktadır.

2.3.2.5 Kapasite geliştirmenin destekçileri ve sağlayıcıları olarak yerel yönetim dernekleriyle ilişki kurulması

Yerel idarelerin sürekli eğitim yoluyla kapasite gelişiminde TBB-Belediye Akademisi, MBB-Yerel Yönetimler Akademisi, Vilayetler Birliği Sürekli Eğitim Merkezinin (VİBEM) oynadıkları roller; eğitim programları, yayınları, mevzuat ve politika Komisyonları, Belediyecilik Hizmet Komisyonları, Yarışmalar, Avrupa Hareketlilik Haftası Güvenli Kentler Projesi, Çocuk Dostu Kentler III-ÇDK Göç ve Kapsayıcı Politikalar, İnsan Hakları Projesi Gıdanı Korumaya Sahip Çık Eylem Planı, Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Odaklı Seminerler, Şehirler 2030-Yerelde Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları Platformlar, Marmara Uluslararası Kent Forumu / Marmara Urban Forum (MARUF), TBB ve İsveç Yerel Yönetimler ve Bölgeler Birliği işbirlikleri, Yerel Yönetişimde Dayanıklılık GÖÇ Projesi-RESLOG uygulama örnekleri ile aktarılmaktadır.

2.3.2.6. Yerel yönetimlere yönelik, arazi bazlı gelir, finansman ve diğer araçların kullanımına ilişkin kapasite geliştirme programlarının uygulanması

Türkiye'de belediye hizmetleri ve altyapı yatırımlarına finansman sağlamak için arazi bazlı gelirler dâhil sürdürülebilir finansman kaynaklarının sağlanması kapsamında kapasite geliştirme programları Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali Destek Programları (IPA Fonları), Dünya Bankası Türkiye Ülke Ortaklık Stratejisi-Sürdürülebilir Şehirler Programı, Çevre Operasyonel Programı-Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA): Kamu Özel Sektör işbirlikleri-KÖİ, Türkiye Belediyeler Birliği Yerel Finansal Kapasite Geliştirme Teknik Yardım Projesi-Municipal Creditworthiness Academy iyi uygulama örnekleri ile aktarılmaktadır.

2.3.2.7. Yerel yönetimlere yönelik finansal planlama ve yönetim konularında kapasite geliştirme programlarını uygulanması

Türkiye, finansal planlama ve stratejik yönetimde kurumsallaşmış kapasite geliştirme ve destekleme araçlarına sahiptir. Mali ve finansal planlama ve yönetime yönelik kapasite geliştirme faaliyetleri, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ve stratejik planlama, performansa dayalı bütçe, iç kontrol gibi finansal ve kurumsal yönetimin temel bileşenleri ile aktarılmaktadır. Kentsel gelişme politikalarını ve hizmet sunumunu etkileyen kurumsal stratejik planlar, performansa dayalı bütçe uygulaması ve iç kontrol ile yerel yönetimlerde; stratejik plan çalışmaları, finansal planlama, stratejik yönetim eğitim ve diğer kapasite geliştirme araçları ile aktarılmaktadır.

2.3.2.8. Sürdürülebilir kentsel gelişme için bilim, teknoloji ve yenilik konusunda işbirliği ve bilgi alışverişini artırmak

Türkiye’de kent bazlı teknolojiler, Ar-Ge ve yenilikçilik ekosistemler, yerel ortaklıklar ve işbirlikleri, BGUS, Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği Stratejisi, Cazibe Merkezleri Programı, teknoloji bölgeleri-teknokent/ teknoparklara yönelik kalkınma ajansları tarafından yürütülen kurumsallaşmış destek mekanizmalarına sahiptir. Sürdürülebilir kentsel gelişmeye yönelik teknoloji, bilim ve yenilikçilik kapsamında işbirliği ve ortaklıkları destekleyen programlar, temiz teknoloji üretim merkezleri ve kapasite geliştirme projeleri Kalkınma Ajansları, Belediye ve AB işbirliğinde yürütülmekte Avrupa Birliği Horizon/Ufuk 2020 Programı, yerel olan şehir teknolojileri, yenilenebilir enerji ve yenilikçi proje ve programlar ile aktarılmıştır.

2.3.3. Bilgi Teknolojisi ve Yenilik

2.3.3.1 E-yönetişim ve vatandaş merkezli dijital yönetim araçlarıyla kullanıcı dostu, katılımcı veriler ve dijital platformlar geliştirilmesi

Türkiye'nin resmi e-Devlet Kapısı “turkiye.gov.tr” adresli web sitesi, 2008 yılında faaliyete geçmiştir. Ekim 2020 itibarıyla 679 kurum ve kuruluşun 5.185 hizmetine e-Devlet Kapısı üzerinden ulaşılabilmektedir. E-Devlet Kapısı kayıtlı kullanıcı sayısı Ekim 2020 itibarıyla 50 milyonu aşmıştır. TÜİK Hanehalkı Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırmasına göre, 2019 yılında e-devlet hizmetlerini kullananların oranı %51,2’ye yükselmiş, 2020 yılında ise bu oran %51,5 olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından yapılan e-Devlet Gelişmişlik Endeksi çalışması kapsamında Türkiye 2020 yılında 193 ülke arasında 53. olarak sıralamada yerini korumuştur.

2.3.3.2. Şehirlerin ve bölgelerin ortak refahını artırmak için yüksek/yenilikçi teknolojilerinin ve yenilikçiliğin yaygınlaştırılması

2020-2023 Ulusal Akıllı Şehirler Stratejisi ve Eylem Planı ile Türkiye’nin Akıllı Şehir vizyonu, temel değerleri, stratejik amaçları ve hedefleri tanımlanmış; Türkiye’nin 2020-2023 dönemi akıllı şehir strateji ve hedeflerini gerçekleştirmek için öncelikli eylemler belirlenmiş ve yerel yönetimlerin akıllı şehir olma yolundaki hedeflerine yön verilmiştir. Ulusal Akıllı Ulaşım Strateji Belgesi (2014-2023) ile bütün ulaşım türlerinde bilgi ve iletişim teknolojileri kullanılarak güvenli, verimli çevre dostu, sürdürülebilir ve akıllı bir ulaşım ağına erişilmesi ve böylece yolcu ve yük hareketliliğinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

2.3.3.3. Kentsel ve bölgesel planlamayı, arazi yönetimini ve kentsel hizmetlere erişimi iyileştirmek için coğrafi bilgi sistemleri dâhil olmak üzere dijital araçlar uygulanması

Coğrafi Bilgi Sistemleri Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi 2019 yılında yürürlüğe girmiştir. Türkiye’de ulusal mekânsal veri altyapısının oluşturulması görevi, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü’nde bulunmaktadır. Coğrafi Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü bu görevi, Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) Projesi üzerinden yürütmektedir. Türkiye Ulusal Coğrafi Bilgi Sistemi (TUCBS) kapsamında 32 adet coğrafi veri seti belirlenmiş olup bunlar için veri tanımlama dokümanları oluşturulmuştur. TUCBS Standardizasyon Projesi ile TUCBS Entegrasyon Projesi 2019 yılında tamamlanmıştır. Veri setleri TUCBS Projesi kapsamında geliştirilen Türkiye Ulusal Coğrafi Veri Portalı üzerinden ilgili kullanıcılarla paylaşılmaktadır.

2.3.3.4. Kentsel kalkınma politikalarının uygulanmasını etkin bir şekilde izlemek için hükümetin tüm seviyelerinde kapasitelerin oluşturulması

İstatistiklerin üretimine ve yayımına ilişkin temel ilkeler ile standartları belirlemek, ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan alanlarda veri üretilmesini sağlamak amacıyla beşer yıllık dönemler için Resmi İstatistik Programı (RİP) ve Program uygulamalarının değerlendirilmesi amacıyla TÜİK tarafından her yıl “RİP Yıllık İzleme Raporu” hazırlanmaktadır. Küresel sürdürülebilir kalkınma göstergeleri RİP çalışma gruplarında değerlendirilmiş, 215 göstergenin sorumlu ve ilgili kuruluşları belirlenmiş ve 2017-2021 RİP ekinde yayımlanmıştır. Ulusal sürdürülebilir kalkınma amaçları izleme ve değerlendirme sistemi kurulması kapsamında 2030 Gündemi ve küresel gösterge seti esas alınarak hazırlanan “Sürdürülebilir Kalkınma Göstergeleri, 2010-2018 Haber Bülteni” Şubat 2020’de yayımlanmıştır.

2.3.3.5. Veri toplanması, ayrıştırılması ve analiz edilmesinde hükümetin ve sivil toplumun tüm düzeylerinin güçlendirilmesi

Resmi İstatistik Programı kapsamında ulusal istatistik ve veri setlerinin belirlenen standartlarda hazırlanması ve yayınlanmasına yönelik bir çalışma mevcuttur. Bu çalışma kapsamında “resmistatistik.gov.tr” isimli portal oluşturulmuştur. Bu portal üzerinden resmi olarak sağlanan tüm istatistiklere açık erişim sağlanabilmektedir.

Cumhurbaşkanlığı Dijital Dönüşüm Ofisi tarafından, kurumlar arası iş birliğini geliştirmek ve kamuda veriye dayalı etkin karar alma süreçlerini oluşturmak ilkeleri kapsamında, Türkiye’deki kamu kurum ve kuruluşlarının tüm uygulama, platform ve altyapı katmanlarında kullandıkları verilere ilişkin standart ve tanımlamaların yer alacağı Ulusal Veri Sözlüğü çalışmaları 2019 yılında başlatılmıştır.

3. BÖLÜM: İzleme & Değerlendirme

YKG uygulamalarının izlenmesi ve raporlamasında, Türkiye Gönüllü Gözden Geçirme Raporunun 2019-VNR hazırlıklarında da kullanılan, Ulusal Kalkınma Planlama sistematığı ve metodolojisi baz alınmıştır.

Süreç, COVID-19 Pandemisi nedeniyle, BM Habitat Programı odak noktası ve SKA11'in izlenmesinden sorumlu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü yönetici ve uzmanlarından oluşan 8 kişilik bir Uzman Çalışma Grubu tarafından yürütülmüş; STK'lar, yerel yönetimler ve yerel yönetim birlikleri dâhil tüm kurumsal paydaşlardan iyi uygulama örnekleri kurumsal katkı şablonları hazırlanarak yazılı iletişim yoluyla alınmış ve 61 kurumsal temas kişisi belirlenmiştir.

Raporlama, Kapasite Geliştirme bölümünde (2.3.2.2) detaylı aktarılmakta olan çok paydaşlı ve düzeyli kamu yönetimi mekanizmaları ve araçları kullanılarak, 2015 sonrası Sürdürülebilir Kalkınma Gündemlerinin tamamını başta kentsel ve bölgesel gelişme politikaları olmak üzere sektörel politikalara ulusal öncelikler çerçevesinde entegre eden 10. ve 11. Kalkınma Planlarının, Ulusal Eylem ve Sektörel Stratejilerinin, sonuç odaklı programlama sistematığı içinde izlenmesini sağlayan yıllık hükümet programları, kurumsal stratejik plan ve faaliyet raporlarının gözden geçirilmesiyle hazırlanmıştır.

Sonuç

Sonuç olarak COVID-19 Pandemisinin olumsuz etkilerinin yaşandığı bu dönemde, her düzeyde paydaş katılımı tesis edilerek YKG'nin uygulanması adına Ülkemizde yapılan çalışmalar bir araya getirilerek bu Ulusal Rapor'da sunulmuştur. Raporda, YKG'nin uygulanmasına ilişkin Ülkemizde kaydedilen gelişme, ulusal ve yerel düzeyde yapılan çalışmalar ve uygulama örneklerinin yanı sıra somut izleme göstergeleri ile aktarılmaktadır.

Önümüzdeki dönemde de düzenli olarak gerçekleştirilecek olan Raporlama süreçlerinde, sürdürülebilir şehirlerin temininde her düzeyde deneyim ve iyi uygulamalar BM Habitat tarafından kurulan Platform vasıtasıyla paylaşılmaya devam edecektir.

Bu çerçevede belirlenen dönemlerde Ulusal Raporumuzun paydaş katkıları ile revize edilerek yayınlanması planlanmaktadır. YKG'nin uygulamasının sonuç odaklı ve karşılaştırılabilir bir şekilde izlenmesinin temininde BM Habitat tarafından kurulan izleme göstergeleri çerçevesi oldukça önemli görülmekte olup Ülkemizde de sürdürülebilir kalkınma göstergeleri ile uyumlu olarak göstergelerin derlenmesi çalışmaları sürdürülecektir.